

Slik kan Fresjeborgen ha sett ut

Gjennom utgravninger og skriftlige kildefunn mener Fresjeborgens venner for lengst å ha kunnet påvise renessanseborgens plassering ved Jomfruodden i Farris. Nå bekreftes oppfatningen av førstekonservator Einar Sørensen, som nylig har disputert på temaet om herregårder i Sør-Norge.

26. november 2002

Sørensen presiserer riktignok at den tegningen av Fresjeborgen han gjengir i doktoravhandlingen sin, og som er utført av Lars Jacob Hvinden-Haug og viser borgen plassert ved bredden av Farris innunder Jomfruodden, er slik borgen KAN ha sett ut.

Fresje ved Farris

Han er heller ikke 100 prosent sikker på at stedet ER det riktige, men hevder at alt tyder på det. Selv argumenterer han for både den arkitektoniske utformingen og lokaliseringen. Blant annet ut fra nitide studier av tilsvarende samtidsanlegg i Danmark og Sverige.

– Vendsyssel på Nord-Jylland og Larvik var sågar ett og samme område på 15- 1600-tallet, adskilt av forbindelsesveien over Skagerrak, og arkitektoniske utforminger og plasseringer av adelens herregårder der, samt i Skåne, har vært med på å danne bakgrunnen for vår tegning av Fresjeborgen, forteller han.

– Foruten selvsagt de sparsommelige samtidskildene vi har å bygge på, og som er vel kjent i Larvik, legger han til.

– Tegningen viser borgen helt nede ved Farrisbredden, i ly av Jomfruodden. Var det vanlig å anlegge slike gårder nede i terrenget og tett ved vann?

– Ja, det var nettopp det vanlige. Man fant det laveste punktet i terrenget, og enkelte steder i Danmark gravde man sågar opp området rundt og fylte det igjen med vann, slik at borgen ble liggende på en øy omgitt av vollgraver og små innsjøer.

På det laveste punktet

– Det fins dem som – med basis i malerier – har antydnet Trudvang-området som en mulig plassering. Dét kan altså ikke være riktig?

– Nei, det er ville spekulasjoner. Man anla aldri slike gårdsanlegg på det høyeste punktet i terrenget. Verken i Danmark eller i Sverige. De få samtidskildene som fins om Fresjeborgen, utfyller dessuten hverandre og peker entydig mot odden i Farris. Det er det ingen tvil om, mener han.

– I tillegg må man også huske på at dette var små produksjonssamfunn, som bestod av ladegårder, stabbur, fjøs, hus og andre bygninger, og disse lå i tilknytning til selve borgen eller slottet.

– Den plassen hadde man rundt anlegget ved Farris, slik vi har tegnet det inn, forklarer han.

Litt uvanlig

– Det eneste som er litt uvanlig ved området sammenlignet med de danske herregårdene, er at Fresje er anlagt ved en halvøy. Men akkurat dét trekket finner vi ved mange herregårder i Bohuslen, som jo var norsk område på det aktuelle tidspunktet, minner han om og peker på at i slike tilfelle anla man gården nettopp på oddens smaleste punkt.

– Entusiastene i Fresjeborgens venner har således tenkt fornuftig og analysert helt riktig, fastslår han.

– Godsets hovedhus er bygd med stein, det var vel heller ikke vanlig på den tiden?

– Nei. Men vi finner eksempler på det. Tomb i Råde og Nes ved Fredrikstad er to nærliggende. Det er og vanlig å mene at steinbygninger ga mer status, selv om kildene er litt ambivalente akkurat på dét punktet.

– Men steinen måtte hentes utenfra?

– Ja, det kom rød teglstein fra Danmark. Det fins og tilfeller der man brukte stein fra kirker til å bygge slike gårder, opplyser han og forteller videre at når tegningen av Fresjeborgen er utstyrt med både spir og gavler og galleri, så er også dette basert på samtidsbeskrivelser av Fresje og kunnskap om adelens parallelle samtidsbygninger i Danmark og Sverige.

Brunla gård

Men Sørensens doktoravhandling er langt fra eksplisitt viet Fresjegodset. Den fulle tittelen på avhandlingen er «Adelens norske hus. Byggevirksomheten på herregårdene i sørøstre Norge 1500-1600», og doktoranden setter fokus på 36 adelige setegårder eller lensresidenser i sørøstre Norge og Bohuslen.

I vår region er doktoranden spesielt opptatt av gårder i Tønsberg- og Sandefjord-området, og vier blant annet Jarlsberg og Sem stor plass.

I Larvik har han foruten Fresje, interessert seg spesielt for Brunla gård, og også den gården er rekonstruert i en sannsynlighetstegning basert på kilder og befaringer. Der har man i tillegg fremdeles et prangende anlegg å

forholde seg til.

– Gårdens utforming på 1500-tallet stod den danske adelsmannen Eske Bille for (1480-1552). Han startet ombyggingen i 1530-årene, og det er mye som tyder på at Brunla var den viktigste gården i hele Sør-Norge på tiden, ja, et senter i et helt imperium, røper han.

Fra Bergen til Brunla

– Det sier sitt når Eske Bille får byggmesteren fra Bergenshus, Torgils, til å komme ens ærend til Brunla for å reise dette godset. Da kommer han ikke for å bygge en stall, mener han og peker på at fundamentet til gården ble lagt av stein. Digre larvikittblokker.

– Billes gård fikk aldri de dimensjonene man øyensynlig la opp til, og anlegget ble revet i 1769, og fikk deretter den utformingen det har i dag, men jeg har undersøkt kjelleren i nåværende bygning nøye og funnet spor av det opprinnelige fundamentet, forteller han.

– Dette er en doktoravhandling som øyensynlig bør være av stor verdi for lokalhistorisk interesserte. Gis den ut på noe forlag?

– Den er trykket i et lite opplag av Unipub forlag, en underavdeling av Akademia på Blindern, som utgir slike avhandlinger. Men om den kommer ut på Universitetsforlaget, for eksempel, det vet jeg ikke.